

Марина Олексіївна ГОРНА

аспірантка кафедри статистики,
Державний вищий навчальний заклад
“Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”,
викладач, Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок України,
головний бухгалтер, ТОВ «ІСЕФ ЛТД»,
проспект Перемоги, 54/1, м. Київ, 03680, Україна
E-mail: kstat@kneu.edu.ua
Телефон: +380445370741

**ФОНД СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ З ТИМЧАСОВОЇ ВТРАТИ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ:
АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ**

Горна, М. О. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності: аналіз стану та тенденцій [Текст] / Марина Олексіївна Горна // Економічний аналіз : зб.наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С.І.Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2013. – Вип. 14. – № 1. – С. 224-230. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Розкрито суть та особливості вітчизняної системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, розглянуто методи організації і планування статистичного спостереження соціальної сфери. Проаналізовано діяльність Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних положеннях економічної теорії, соціальної філософії та статистичної науки. За результатами аналізу з'ясовано необхідність комплексного статистичного оцінювання стану та тенденцій державного соціального страхування, визначено комплекс питань соціального моніторингу як інструменту підтримки управлінських рішень, щодо діяльності та реформування системи соціального страхування. Об'єктом дослідження обрано Фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування України. Предметом дослідження є кількісна сторона соціально-економічних явищ і процесів, що відбуваються у системі соціального страхування у нерозривному взаємозв'язку з їх якісною стороною. Результати дослідження досягнуті за допомогою методів аналізу основної тенденції розвитку, відносних величин структури, а також табличного і графічного методів. Інформаційною базою дослідження є дані державної статистики та звіти про результати діяльності Фондів соціального страхування, що оприлюднюються в офіційних друкованих виданнях.

Ключові слова: соціальна статистика; статистичне спостереження; соціальне страхування; фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування; статистичний аналіз.

Марина Алексеевна ГОРНАЯ

**ФОНД СОЦИАЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ ПО ВРЕМЕННОЙ ПОТЕРИ
ТРУДОСПОСОБНОСТИ: АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ И ТЕНДЕНЦИЙ**

Аннотация

Раскрыта суть и особенности отечественной системы общеобязательного государственного социального страхования, рассмотрены методы организации и планирования статистического наблюдения социальной сферы. Проанализирована деятельность Фонда социального страхования по временной потере трудоспособности. Методы исследования базируются на общенаучных принципах и фундаментальных положениях экономической теории, социальной философии и статистической науки. По результатам анализа установлено необходимость комплексной статистической оценки состояния и тенденций государственного социального страхования, определен комплекс вопросов социального мониторинга как инструмента поддержки управленческих решений относительно деятельности и реформирования системы социального страхования. Объектом исследования избраны фонды

© Марина Олексіївна Горна, 2013

общеобязательного государственного социального страхования Украины. Предметом исследования является количественная сторона социально-экономических явлений и процессов, происходящих в системе социального страхования в неразрывной взаимосвязи с их качественной стороной. Результаты исследования достигнуты с помощью методов анализа основной тенденции развития, относительных величин структуры, а также табличного и графического методов. Информационной базой исследования являются данные государственной статистики и отчеты о результатах деятельности Фондов социального страхования, публикуемые в официальных печатных изданиях.

Ключевые слова: социальная статистика; статистическое наблюдение; социальное страхование; фонды общеобязательного государственного социального страхования; статистический анализ.

Maryna Oleksiivna HORNA

Postgraduate,
Department of Statistics,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
Prospect Peremogy, 54/1, Kyiv, 03680, Ukraine
E-mail: kstat@kneu.edu.ua
Phone: +380445370741

SOCIAL INSURANCE FUND ON TEMPORARY DISABILITY: CONDITION ANALYSIS AND TRENDS

Abstract

The essence and characteristics of national system of compulsory social insurance are considered in the article. The methods of organizing and planning of statistical observation of social sphere are defined. The activities of the fund of social insurance on temporary disability are analyzed. Methods based on general provisions and basic principles of economic theory, social philosophy and statistical science are determined. The results of analysis have shown the need for a comprehensive statistical evaluation of the status and trends of social insurance. The issues of social monitoring as a tool to support management decisions on the operation and reform of social insurance are identified. The object of study are the funds of obligatory state social insurance Ukraine. The subject of this study is the quantitative aspect of socio-economic phenomena and processes occurring in the system of social insurance in the symbiotic relationship with their qualitative aspect. Information base of the study is the data of state statistics and reports on the performance of the funds of social security, which are published in official publications.

Keywords: social statistics; statistical observation; social insurance; Obligatory State Social Insurance Funds; statistical analysis.

JEL classification: C490

Сьогодення характеризується певними закономірностями у соціально-демографічному середовищі, більшість з яких вказують на необхідність концентрації зусиль та ресурсів для досягнення прогресивних якісних зрушень.

В Україні відбувається реформування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. А саме проводиться зменшення витрат з бюджетів державних Фондів соціального страхування на утримання виконавчого апарату та поліпшення реального соціального захисту населення України за рахунок збереження страхових коштів від розкрадання та зайвих витрат. Шляхом реформ також необхідно вивести кошти заробітної плати з тіні та полегшити податковий тиск на роботодавців, зменшити тіньовий обіг коштів і залучити їх у легальну економіку держави.

Формування системи статистичного

забезпечення соціального управління, статистична оцінка стану та розвитку системи соціального страхування України є актуальною науковою проблемою. Розв'язання її сприятиме підготовці обґрунтованих та ефективних рішень щодо реформування системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, з дотриманням гарантій надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам.

Дослідження виконувалась у відповідності з планом науково-дослідної роботи кафедри статистики ДВНЗ "Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана" та темою "Теоретико-методологічні засади статистичного вивчення ринку праці України в контексті побудови соціально-орієнтованої економіки". Дослідження необхідне для вивчення взаємозв'язків між

макроекономічною політикою і тенденціями, що спостерігаються в соціальній сфері, може використовуватися при оцінюванні змін і визначенні бажаних досягнень у сфері соціального страхування, є засобом для оцінки ефективності політики уряду. Методологічним аспектам соціальної статистики присвячені наукові праці С. Герасименка, А. Головача, В. Захожая, А. Колота, І. Манцурова, В. Паніотто, Н. Парфенцевої, А. Ревенка, В. Швеця та інших.

Питанням комплексного використання даних із різних інформаційних джерел присвячено дослідження З. Бараник, О. Гладуна, І. Калачової, Е. Лібанової, В. Саріогло, Л. Ткаченко, інших науковців. Разом з тим зміни в законодавстві, поява нових інформаційних ресурсів вимагає постійного розширення та доповнення цих досліджень. В цілому нинішній стан наукової розробки даної проблематики уможливорює аналіз соціально-економічних процесів, що відбуваються в країні, зокрема, це стосується фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування України.

Метою даної статті є принципово новий напрям щодо удосконалення статистики соціального страхування, а саме: агрегування та

систематизація інформації стосовно фондів соціального страхування, створення системи показників, статистичного забезпечення соціального захисту, передусім, інформаційно-аналітичної підтримки управлінських рішень у системі соціального страхування.

Виходячи з мети дослідження, були визначені наступні задачі:

- визначення ролі і місця Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в системі соціального захисту;
- оцінка стану та тенденцій в діяльності Фондів соціального страхування України.

Право на соціальний захист гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними [1].

Соціальний захист населення як інструмент покращення рівня життя є найважливішою ланкою діяльності уряду й індикатором ефективності соціальної політики держави.

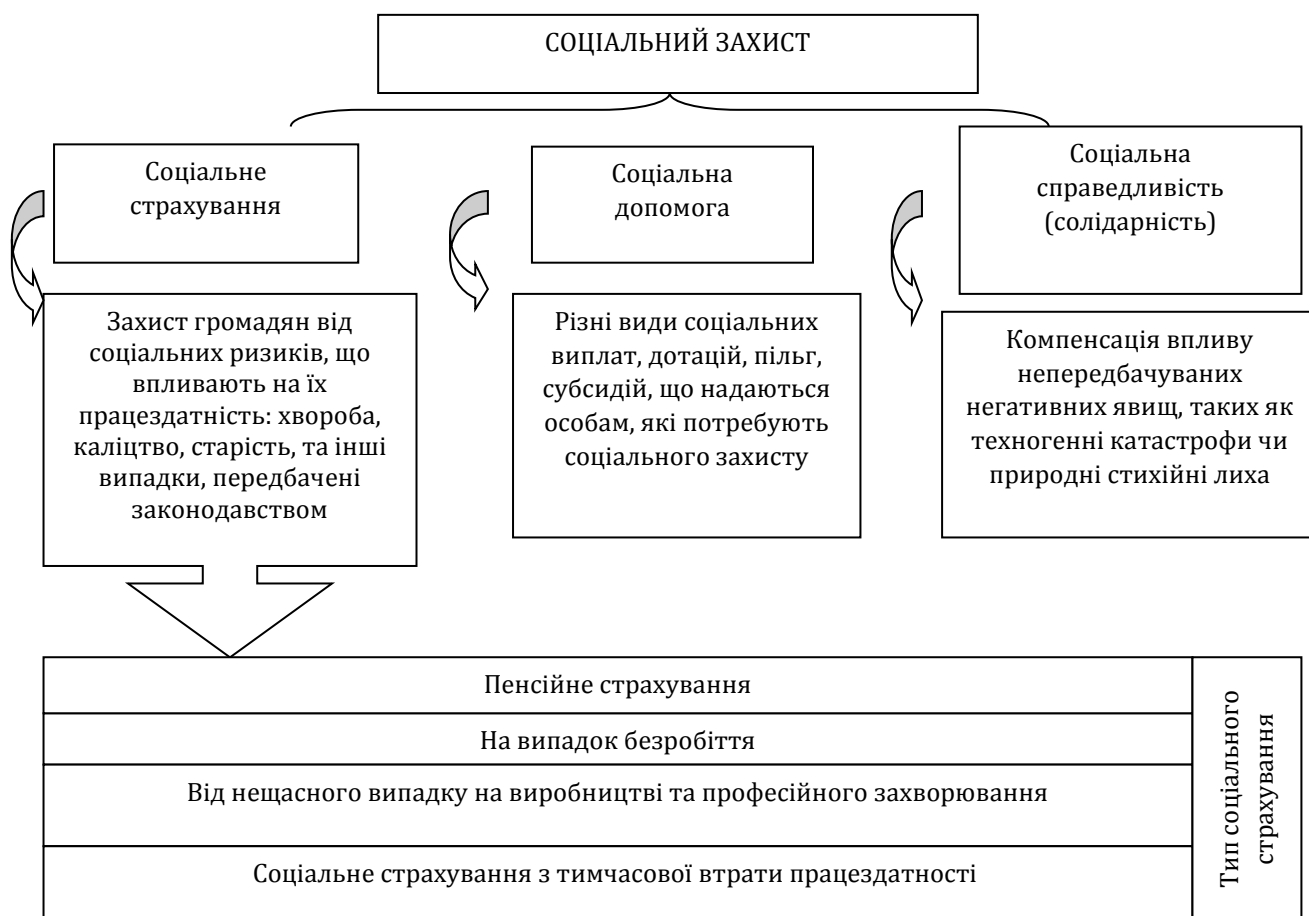

Рис.1. Складові соціального захисту в Україні

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом [2].

Пріоритетний розвиток соціальних фондів пов'язаний з тривалою перебудовою економіки, значним зниженням рівня матеріального забезпечення громадян, зростанням безробіття, демографічною ситуацією, дефіцитом бюджетних ресурсів. Отже, соціально-економічний стан нашого суспільства вказав на необхідність виокремлення надзвичайно важливих соціальних видатків в окрему групу із забезпеченням їх самостійними джерелами доходів. Особливістю державних позабюджетних фондів соціального призначення є те, що вони вирішують завдання соціального захисту населення через механізм загальнообов'язкового державного соціального страхування [3].

Результати діяльності Пенсійного фонду та Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття відомі широкому колу фахівців, як елемент пенсійної реформи та соціальної політики, зокрема збільшенню зайнятості та зменшенню безробіття.

Проте окремі теоретичні, організаційні та

методичні питання статистичного дослідження діяльності Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України ще не вирішені. Відсутність системного підходу при використанні методів статистичного аналізу соціального страхування унеможливорює отримання цілісної оцінки стану та розвитку соціальної сфери і прийняття ефективних управлінських рішень, а також ставить актуальну проблему, що полягає в розробленні відповідного статистичного забезпечення управління соціальними процесами та діяльністю Фондів соціального страхування в Україні, яка вже сьогодні потребує нагального вирішення.

В даній статті при проведенні аналізу стану та тенденцій розвитку фондів соціального страхування докладно розглянуті саме Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Вжиті Фондом протягом останніх років заходи щодо стабілізації діяльності забезпечили позитивну динаміку у вирішенні проблемних питань роботи: зменшено кредиторську заборгованість, своєчасно виконуються зобов'язання щодо надання матеріального забезпечення і соціальних послуг застрахованим особам та членам їх сімей, усунуто дефіцит бюджету.

Згідно офіційних даних Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності про бюджет на 2012 та 2013 роки 97,4% та 96,6% відповідно припадає на страхові кошти від сплати єдиного соціального внеску [4; 9].

Таблиця 1. Доходи Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, млн. грн.

Доходи	2012 рік	2013 рік
надходження від єдиного соціального внеску та сплати страхових внесків	9 709,3	10 595,4
часткова оплата за путівки	165,2	249,5
інші надходження	91,9	123,0
Всього	9 966,4	10 967,9

Зміни соціальної політики та законодавчі зміни суттєво впливають на роботу Фонду. Так з 2007 р. Фонд не виплачує допомогу при народженні дитини та допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та не отримує асигнувань з Державного бюджету. Саме тому структура витрат на виплату грошової допомоги Фондом у 2012 році була такою [4] (таблиця 2).

За офіційними даними Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності витратна частина бюджету Фонду на 2013 рік становить 11 702,9 млн. грн [10]. Заплановані

витрати на виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності на 2013 рік 5 762,2 млн. грн, або 49,2 % до загальних витрат, витрати на виплату допомоги по вагітності та пологах - 2 559,4 млн. грн, або 21,9 % у загальних витратах, витрати на поховання - 39,5 млн. гривень. Серед загальних витрат Фонду 17,3% складають витрати на оздоровчі заходи, це витрати на придбання путівок на санаторно-курортне лікування, часткове фінансування санаторіїв-профілакторіїв підприємств, установ та організацій, фінансування оздоровлення дітей тощо.

Таблиця 2. Витрати на виплату грошової допомоги Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, 2012 рік, млн. грн.

Витрати на виплату грошової допомоги			у % до загальних витрат
1	по тимчасовій непрацездатності	5 776,3	72,5
2	по вагітності і пологах	2 101,7	26,4
3	на поховання	39,5	0,5
4	на виплату допомоги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	51,0	0,6
ВСЬОГО ВИТРАТ		7 968,5	100,0

Питома вага тільки страхових виплат у загальній сумі витрат складає 71,9 %. На думку автора, для ефективного використання коштів цього виду соціального страхування та запобігання зловживань необхідне підвищення цього показника. Так, фінансування санаторно-курортного лікування та оздоровлення застрахованих осіб і членів їх сімей, позашкільне обслуговування є одним із видів соціальних послуг згідно діючого законодавства. Але, широке коло фахівців вважає доцільним використання коштів лише для проведення страхових виплат.

Так, як основним джерелом надходжень до бюджетів фондів є страхові внески, що утримуються і нараховуються з фонду оплати праці (далі ФОП), то доцільним буде статистичне

вивчення динаміки цього показника. Дослідження динаміки ФОП показує, що за період з 2002 р. по 2012 р. відбувалось динамічне зростання фонду оплати праці та інших виплат, на які нараховуються та з яких утримуються внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, і відповідно відбувалось зростання доходів. У 2009 р. доходи зменшились на 416 млн. грн, що безумовно є негативними наслідками економічної кризи. Тенденцію збільшення фонду оплати праці за період 2002-2013 рр. графічно зображено на рис. 2. Згідно трендового рівня $Y_t = 38993t - 18127$ середньорічний приріст фонду оплати праці становить 39 млрд. грн.

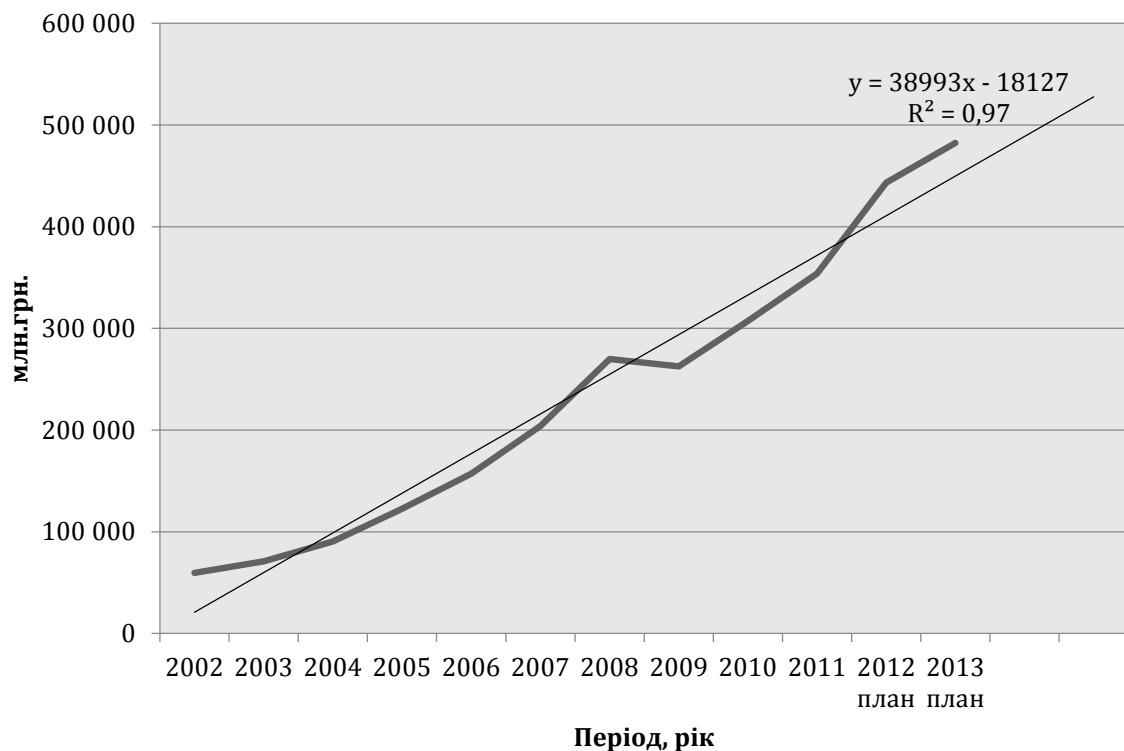

Рис. 2. Динаміка та прогноз фонду оплати праці за період 2002-2013 рр.

Перевірено істотність коефіцієнта детермінації: для досліджуваного ряду динаміки фактичне значення $R^2 = 0,97$ значно перевищує критичне $R_{0,95}^2(1,10) = 0,332$, що з ймовірністю 0,95 підтверджує адекватність лінійного тренду реальному процесові.

Припускаючи, що умови, за яких фонд оплати зростає, найближчим часом не зміняться, можна визначити прогнозне значення на 2014 рік. Очікуваний фонд оплати праці у 2014 році сягне 489 млрд. грн.

У системі соціальних позабюджетних фондів потрібно запровадити досконалі, науково обґрунтовані методи планування доходів і видатків, впорядкувати облік і звітність, посилити результативність контролю за рухом фінансових ресурсів, створити достатню економічну основу забезпечення відшкодування основних фінансових ризиків, що вимагає встановлення обґрунтованого розміру тарифів страхових внесків. Скажімо, за даними бюджетів фондів соціального страхування можна проаналізувати структуру надходжень та витрат, оцінити ступінь локалізації їх у певних регіонах. Для вирішення цих завдань використовують: частотний аналіз, коефіцієнти локалізації, концентрації, подібності

структур. Для обґрунтування управлінських рішень стосовно фінансової стабільності необхідно визначати вплив на динаміку показників, окремих їх складових методом ланцюгових підстановок. Оцінку впливу результатів діяльності за окремими видами страхування та впливу результатів діяльності областних відділень фондів на ефективність Фондів можна оцінити за допомогою індексів середніх величин (індекси середньої заробітної плати, середньої страхової виплати, середнього страхового внеску тощо) та факторного аналізу.

Залежність розвитку системи державного страхування України від економічного зростання та соціально – політичної стабільності країни, а також від політики у цій сфері спонукає до глибокого статистичного дослідження функціонування системи соціального страхування України в тісному зв'язку з іншими соціально-економічними явищами. А отже, формування системи статистичного забезпечення соціального страхування сприятиме підготовці обґрунтованих та ефективних управлінських рішень, спрямованих на підвищення якості і рівня життя населення України.

Список літератури

1. Конституція України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.liga-zakon.com.ua.
2. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс]: закон України від 14.01.98 № 16/98 ВР. - Режим доступу: www.liga-zakon.com.ua
3. Праця в Україні: необхідність якісних змін для суспільної ефективності та гідного життя. Національна профспілкова доповідь Президенту України В. Ф. Януковичу [Текст]. - К.: Видавництво Академії праці та соціальних відносин Федерації профспілок України, 2010.
4. Офіційний сайт Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.fse.gov.ua.
5. Податковий кодекс України [Текст] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, NN 13- 17.
6. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс]: закон України від 08.07.2010 № 2464-VI ВР. - Режим доступу: www.liga-zakon.com.ua.
7. Ткаченко, Л. Г. Інформаційні можливості Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування [Текст] / Л. Г. Ткаченко // Статистика України. - 2012. - № 1. - С. 59-63.
8. Качалова, І. В. Методологічні засади формування соціальної статистики та її використання в управлінні [Текст]: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук: 08.00.10 / І. В. Качалова. - 2007. - 386 с.
9. Про бюджет Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності на 2013 рік [Текст] : постанова правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 31.07.2012 року № 40.
10. Про внесення змін до бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності на 2013 рік [Текст] : постанова правління Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 05.03.2013 № 7.
11. Про схвалення основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2013 рік та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 907 [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2012 року N 1125. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

References

1. *The Constitution of Ukraine. (1996). Retrieved September 15, 2013, from : www.liga-zakon.com.ua.*
2. *Basic Law of Ukraine on compulsory social insurance: the law of Ukraine from 14.01.98 № 16/ 98 BP. (1998). Retrieved September 15, 2013, from : www.liga-zakon.com.ua*
3. *Work in Ukraine : the need for quality changes for public performance and a decent life . National trade union report to the President of Ukraine Viktor Yanukovych. (2010). Kyiv : Academy of Labor and Social Relations Federation of Trade Unions of Ukraine.*
4. *Official site of the Social Insurance Fund for Temporary Disability. (2013). Retrieved September 15, 2013, from : www.fse.gov.ua.*
5. *Tax Code of Ukraine.(2011). Supreme Council of Ukraine (BVR), 13-17.*
6. *On the collection and accounting of a single fee for obligatory state social insurance : the law of Ukraine from 08.07.2010 № 2464 -VI BP. (2010). Retrieved September 15, 2013, from : www.liga-zakon.com.ua.*
7. *Tkachenko, L. (2012). Information State Register possibility of compulsory social insurance. Statistics of Ukraine, 1, 59-63 .*
8. *Kachalova , I. (2007). Methodological principles of formation of social statistics and its use in the management.*
9. *On Budget Insurance Fund for Temporary Disability in 2013 : Resolution of the Social Insurance Fund for Temporary Disability from 31.07.2012 , № 40. (2012).*
10. *On Amending Budget Insurance Fund for Temporary Disability in 2013: Resolution of the Social Insurance Fund for Temporary Disability from 05.03.2013 № 7. (2013).*
11. *On approval of the major forecasting macroeconomic indicators of economic and social development of Ukraine for 2013 and amendments to the Cabinet of Ministers of Ukraine on August 31, 2011 № 907 : the Cabinet of Ministers of Ukraine of 11.28.2012, N 1125. (2012). Retrieved September 15, 2013, from : <http://zakon4.rada.gov.ua>.*

Стаття надійшла до редакції 14.05.2013 р.